

**РАЕУ**

ВІРТУАЛЬНА АКАДЕМІЯ

**«ESCOEDUCATION»**

**2025**

**РАЕВ**

Урок №10. 2025 рік

Тема:

## **«Екологічне право та стратегічне планування»**

**Розглянемо питання:**

---

- Екологічне право та судова практика в Україні
- Що таке СЕО (стратегічна екологічна оцінка)?
- Хто такий еколог в ТГ: виклики та можливості

**10**

РАЕВ

## Експерти модулю:



**ЮЛІЯ МИХАЙЛЕНКО**, юрист-експерт з питань довкілля



**МАРІЯ ЛОПУШАНСЬКА**, голова комітету ОВД і CEO Асоціації професіоналів довкілля «РАЕВ»



**ВАЛЕНТИН ЦЕРБИНА**, віцепрезидент Асоціації професіоналів довкілля (РАЕВ) з військової екології та відновлення екосистем



Діалог веде **ЛЮДМИЛА ЦИГАНОК**, президентка Асоціації РАЕВ, гендиректор «Офісу сталих рішень»

# РАЕВ



Як міжнародне екологічне право (Оргуська конвенція, Конвенція з біорізноманіття тощо) інтегрується в українську судову практику?

## РАЕУ

Міжнародне екологічне право, зокрема Оргуська конвенція, активно інтегрується в українську судову практику. Оргуська конвенція, ратифікована Україною в 1999 році, згідно зі [статтею 9 Конституції України](#), **є частиною національного законодавства і має пряме застосування в судах.** Верховний Суд неодноразово підтверджував, що громадяни та громадські організації мають право звертатися до суду для захисту екологічних прав, навіть якщо ці права не порушують їх особисті інтереси, а стосуються суспільного блага. Наприклад, у постанові від [16 листопада 2022 року у справі № 320/8650/20](#) суд визнав право громадських організацій представляти екологічні інтереси суспільства в суді.

## РАЕW

Конвенція про біологічне різноманіття також впливає на судову практику, хоча менш активно. Вона використовується переважно в справах, пов'язаних із захистом видів, занесених до Червоної книги України, та охороною природних екосистем. Зокрема, Верховний Суд у своїх рішеннях визнає необхідність врахування міжнародних зобов'язань України щодо збереження біорізноманіття при розгляді екологічних спорів.

 **Проте існують певні виклики в інтеграції міжнародного екологічного права в національну судову практику.** Серед них — недостатня обізнаність суддів щодо положень міжнародних конвенцій, обмежений доступ до екологічної інформації та відсутність спеціалізованих судових органів з екологічних питань. Для подолання цих проблем необхідно проводити навчання суддів, вдосконалювати законодавство та забезпечувати ефективний доступ громадськості до правосуддя у сфері охорони довкілля.

**РАЕВ**



Чи може громадянин України звернутися до міжнародного суду у справі щодо екологічних порушень?

## РАЄУ

Так, громадянин України може звернутися до міжнародних судових або квазісудових органів у справах щодо екологічних порушень, проте це має низку процесуальних особливостей. Найбільш поширеним механізмом є звернення до Комітету з дотримання Організації Конвенції або до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), якщо порушення екологічного права зачіпає права, гарантовані Європейською конвенцією з прав людини — наприклад, право на життя (ст. 2) або право на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8).

О, а це  
важливо!



## РАЕW

🔍 Комітет з дотримання Організації Конвенції приймає скарги як від громадян, так і від громадських організацій, не вимагаючи вичерпання національних засобів захисту. Цей механізм не є судом, але він може вплинути на державну політику шляхом офіційних висновків і рекомендацій. [У 2022–2023 роках Комітет неодноразово розглядав справи проти України, вказуючи на недостатній доступ до екологічної інформації та обмеження участі громадськості в ухваленні рішень.](#)

ЄСПЛ розглядає екологічні справи лише в контексті порушення прав людини. Наприклад, у справі «Кириченко та інші проти України» (2021 рік) суд визнав порушення права на приватне життя через промислове забруднення. Проте перед зверненням до ЄСПЛ заявник має вичерпати всі ефективні засоби захисту в Україні. Таким чином, **міжнародний захист можливий, але вимагає підготовки і розуміння специфіки кожного механізму.**

**РАЕВ**



Як практика Європейського суду з прав людини впливає на рішення українських судів у питаннях екології?

Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) суттєво впливає на українське правосуддя у сфері екології, оскільки рішення ЄСПЛ є джерелом права для України відповідно до [статті 17 Закону «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ»](#). Українські суди, зокрема Верховний Суд, дедалі частіше використовують прецеденти ЄСПЛ у справах, де екологічні проблеми поєднанні з порушенням прав людини, насамперед статей 2 (право на життя), 3 (заборона нелюдського поводження) та 8 (право на повагу до приватного життя).



Прикладом може слугувати справа «Кириченко та інші проти України», де ЄСПЛ встановив порушення ст. 8 у зв'язку з тривалим промисловим забрудненням, що негативно впливало на здоров'я заявників. Українські суди, посиляючись на це рішення, визнають відповідальність держави за недотримання екологічних стандартів і бездіяльність органів влади. Такі рішення посилюють позиції громадян у спорах проти державних органів і підприємств-забруднювачів.

Водночас, хоча вплив практики ЄСПЛ зростає, залишається проблема вибіркового застосування таких рішень. Деякі суди досі уникають посилання на міжнародну практику або не можуть правильно її інтерпретувати. **Для покращення ситуації потрібні систематичні навчання для суддів та ширше впровадження правових позицій ЄСПЛ у національні стандарти правосуддя.**

**РАЕВ**



Які міжнародні справи (проти держав або компаній) стали знаковими для екологічного захисту?

Міжнародна судова практика у сфері екології сформувала низку знакових справ, які суттєво вплинули на розвиток екологічного права та відповідальність держав і корпорацій. Ці прецеденти стали орієнтирами для подальших судових процесів і законодавчих змін у багатьох країнах.

🔍 Однією з найвідоміших є справа [\*Milieudefensie v. Royal Dutch Shell \(2021\)\*](#), у якій суд Гааги зобов'язав Shell скоротити глобальні викиди CO<sub>2</sub> на 45 % до 2030 року. Це рішення стало першим, що поклало на приватну компанію обов'язок дотримання кліматичних цілей Паризької угоди. Хоча апеляційний суд у 2024 році скасував це рішення, визнавши, що не існує «суспільного стандарту обережності», який би зобов'язував Shell до конкретних скорочень викидів, справа залишається важливим прецедентом у сфері кліматичного права .

🔍 Іншим прикладом є справа [Greenpeace v. Eni \(2024\)](#) в Італії, де екологічні організації та громадяни подали позов проти енергетичної компанії Eni за порушення кліматичних зобов'язань. Позивачі стверджували, що Eni знала про ризики, пов'язані з викидами CO<sub>2</sub>, ще з 1970-х років, але продовжувала інвестувати в викопне паливо. Це перша така справа в Італії, яка може встановити відповідальність компанії за порушення прав людини через зміну клімату .

🔍 Також варто згадати справу [Aguinda v. Texaco \(пізніше Chevron\)](#) в Еквадорі, де суд у 2011 році зобов'язав Chevron виплатити \$9,5 млрд за забруднення Амазонії та шкоду корінним народам. Ця справа стала символом боротьби місцевих громад проти екологічної шкоди, спричиненої транснаціональними корпораціями .[Wikipedia](#)

Усі ці справи **демонструють зростаючу тенденцію до притягнення як держав, так і корпорацій до відповідальності за екологічні порушення, що має важливе значення для розвитку міжнародного екологічного права.**

**РАЕУ**



Як держава виконує міжнародні зобов'язання, якщо рішення суду визнає факт екологічного злочину?

# РАЕW

Якщо міжнародний або національний суд визнає факт екологічного злочину, держава має чіткі зобов'язання щодо виконання рішення — це включає як юридичні, так і політичні дії. Залежно від юрисдикції, держава може бути зобов'язана усунути порушення, відшкодувати шкоду, забезпечити гарантії неповторення порушень та внести зміни до законодавства або практики.

 **На міжнародному рівні**, наприклад, у випадках рішень Європейського суду з прав людини, Україна має зобов'язання відповідно до ст. 46 Європейської конвенції про захист прав людини. Це означає не лише виплату компенсації постраждалим, а й вжиття загальних заходів для попередження подібних порушень у майбутньому. У справах екологічного характеру це може включати: посилення контролю за забруднювачами, удосконалення системи моніторингу довкілля, законодавчі зміни тощо.

 **На національному рівні** виконання може полягати в проведенні розслідування, притягненні винних осіб до відповідальності, відновленні довкілля та інформуванні громадськості про вжиті заходи. Контроль за виконанням таких рішень здійснюють відповідні органи (Міністерство юстиції, Державна екологічна інспекція, правоохоронні органи). Таким чином, виконання рішень про екозлочини є багаторівневим процесом, який вимагає як політичної волі, так і інституційної спроможності.

**РАЕВ**



Як міжнародні механізми  
(амікюс кюріє, екоомбудсмени)  
підтримують судову боротьбу за  
екоправа?

👉 Міжнародні механізми, такі як *амікус кюріє* (*amicus curiae*) та інституція екоомбудсменів, відіграють важливу роль у підтримці судових процесів, спрямованих на захист екологічних прав. Ці інструменти допомагають забезпечити об'єктивність, прозорість та фаховість судового розгляду, особливо у справах, що мають складний або прецедентний характер.

👉 *Amicus curiae* — це третя сторона, яка не є учасником справи, але має право подати до суду письмову позицію з правових чи фактичних питань. У міжнародній екологічній практиці такі подання часто готуються правозахисними, екологічними організаціями, науковими установами або міжнародними експертами. Наприклад, у справах перед ЄСПЛ або Міжамериканським судом з прав людини позиції *amicus curiae* допомагали визнати зв'язок між зміною клімату і порушенням прав людини.

☛ Екоомбудсмени (екологічні омбудсмени) діють у деяких країнах (наприклад, Угорщина, Іспанія) як незалежні органи, що здійснюють нагляд за дотриманням екологічних прав і можуть втручатися в судові справи. Хоча в Україні інститут екоомбудсмена формально не створений, схожі функції частково виконує Уповноважений Верховної Ради з прав людини, зокрема в частині доступу до екологічної інформації. Запровадження повноцінного екоомбудсмена в Україні могло б значно посилити екозахист у судовій площині.

Загалом, **ці механізми підвищують рівень захисту екологічних прав, сприяють обізнаності судів і забезпечують баланс інтересів між громадськістю, державою та бізнесом.**

**РАЕВ**



Які технічні документи та дані можуть стати доказом у суді (карти забруднення, дані моніторингу)?

# РАЕВ

У справах про порушення екологічного законодавства українські суди можуть приймати широкий спектр технічних документів як докази, що підтверджують факт забруднення чи шкоди довкіллю. До них належать як офіційні документи державних органів, так і матеріали, підготовлені незалежними експертами або громадськими організаціями, за умови їх належної форми.

 **Найпоширенішими доказами є:** результати лабораторного аналізу повітря, води та ґрунтів, звіти про результати екологічного моніторингу, карти забруднення (у тому числі з використанням ГІС-технологій), фотознімки, відеофіксація, технічні паспорти об'єктів, акти перевірок Державної екологічної інспекції, експертні висновки тощо. Наприклад, дані з автоматизованих станцій моніторингу повітря, які встановлюються в містах, можуть бути подані як докази перевищення ГДК шкідливих речовин.

Окрему роль відіграють документи екологічної звітності підприємств, що можуть містити інформацію про обсяги викидів і використання природних ресурсів. Суд також може залучити судово-екологічну експертизу. Важливо, щоб усі докази були зібрані й оформлені з дотриманням процесуальних норм, зокрема щодо джерела інформації, автентичності та можливості її перевірки. Це підвищує шанси на їх прийняття судом та ефективний захист екологічних прав.

**РАЕВ**



Як правильно скласти  
технічні звіти, які потім можуть  
бути використані в суді у  
справі щодо шкоди довкіллю?

# РАЕW

Складання технічного звіту, який може бути використаний у суді як доказ у справі про шкоду довкіллю, вимагає дотримання як наукових, так і юридичних стандартів. Такий документ повинен бути структурованим, обґрунтованим, містити перевірені дані та відповідати вимогам процесуального законодавства.

✓ По-перше, **звіт повинен чітко ідентифікувати об'єкт дослідження: місце, час, мету, методику досліджень, джерела даних (лабораторні вимірювання, спостереження, ГС-аналіз тощо)**. Важливо вказати, хто саме проводив дослідження — уповноважений орган, ліцензована лабораторія або незалежний експерт — із посиланням на кваліфікацію та сертифікати. Дані повинні бути систематизовані у вигляді таблиць, діаграм, карт, до яких додаються пояснення.

✓ По-друге, **у звіті має бути викладено обґрунтований висновок: чи має місце забруднення, його джерело, масштаб, тривалість, наслідки для довкілля та здоров'я людей**. Висновок повинен базуватися на фактичних даних, нормативних актах (ДСТУ, ГДК тощо) та міжнародних стандартах, якщо доречно. Для юридичної сили звіт має бути оформлений згідно з вимогами Цивільного процесуального кодексу України: мати підпис, дату, печатку (за наявності), перелік додатків та супровідний лист, якщо подається через офіційні канали. Це підвищує ймовірність визнання звіту допустимим доказом у суді.

**РАЕВ**



Чи може проєктна  
документація бути предметом  
судової експертизи?

# РАЕW

Так, проєктна документація може бути предметом судової експертизи, особливо у справах, де необхідно з'ясувати відповідність проєкту екологічним нормам, наявність потенційної шкоди довкіллю або порушень у процесі погодження. Така експертиза призначається судом на підставі ст. 106 Цивільного процесуального кодексу України або аналогічних норм інших процесуальних кодексів залежно від типу провадження.

**Предметом судової експертизи може бути аналіз відповідності проєктної документації:** екологічним стандартам (ГДК, санітарні зони, охоронні вимоги); містобудівній документації; дозволам і погодженням; а також реальному стану довкілля. Зокрема, може оцінюватись повнота і достовірність висновку з оцінки впливу на довкілля (ОВД), який є обов'язковим для реалізації багатьох видів діяльності згідно із [Законом України «Про оцінку впливу на довкілля»](#).

Судова екологічна експертиза здійснюється експертними установами або сертифікованими експертами, які мають відповідну спеціалізацію. За потреби, сторони можуть також подавати свої експертні висновки, які суд розглядатиме як письмові докази. Таким чином, проєктна документація є не лише технічним інструментом планування, а й потенційним об'єктом критичної правової оцінки в судовому процесі.

**РАЕВ**



Як довести причинно-наслідковий зв'язок між діяльністю підприємства і шкодою довкіллю?

- ✓ Для доведення причинно-наслідкового зв'язку між діяльністю підприємства і шкодою довкіллю в Україні **необхідно зібрати докази, що підтверджують вплив діяльності підприємства на навколишнє середовище.** Згідно з новими змінами в екологічному законодавстві, важливим є використання науково обґрунтованих методів, таких як екологічний моніторинг, оцінка впливу на довкілля (ОВД), а також відповідні дослідження і звіти, які документують негативні наслідки. Відповідно до останніх змін, підприємства зобов'язані проводити такі оцінки як частину екологічних аудиторських перевірок, що підтверджує їх відповідальність за вплив на екосистеми.
- ✓ Додатково, **варто враховувати зміни в законодавстві щодо відповідальності підприємств за порушення екологічних норм.** З 2023 року в Україні запроваджено жорсткіші санкції за забруднення довкілля, а також розширено права громадських організацій і місцевих громад щодо участі в процесах екологічної перевірки та моніторингу. Це дозволяє залучати експертів для незалежного дослідження і підтвердження наявності зв'язку між діяльністю підприємства і екологічними збитками.
- ✓ Окрім цього, **в практиці розслідувань та судових процесах щодо шкоди довкіллю все більше використовуються дані про забруднення, отримані за допомогою супутникових технологій і дистанційного зондування, що стало доступним через нові інструменти державного моніторингу.** Це дозволяє точно виявляти джерела забруднення та їх вплив на навколишнє середовище, що може бути використано як доказ у судових справах.

**РАЕВ**



Чи можуть інженери  
відповідати юридично за  
екологічні порушення, якщо їх  
рішення виявляться хибними?

В Україні відповідальність інженерів за екологічні порушення може бути встановлена в разі, якщо їхні рішення або дії призвели до порушення екологічних стандартів чи завдали шкоди довкіллю. Згідно з новими змінами до законодавства, інженери, які беруть участь у розробці та реалізації екологічно небезпечних проектів, можуть бути притягнуті до відповідальності за неналежне виконання своїх обов'язків. Це стосується як адміністративної, так і кримінальної відповідальності, якщо їхні дії були визнані недбалими або злочинними, і спричинили значну шкоду довкіллю.

**!! Зміни до законодавства у 2025 році також передбачають, що відповідальність за екологічні порушення може бути колективною.** Якщо інженер під час проєктування або реалізації заходів не дотримувався вимог екологічної безпеки, а порушення стало результатом колективного рішення, то організації та посадові особи можуть бути притягнуті до відповідальності. Крім того, в умовах посилення контролю за виконанням екологічних норм через нові механізми державного моніторингу, зростає ризик юридичних наслідків для осіб, відповідальних за технічні та проектні рішення.

# РАЕВ

Проте, варто зазначити, що для притягнення інженера до юридичної відповідальності необхідно довести, що його рішення було безпосередньо причиною шкоди, а також встановити факт порушення законодавства або норм, що регулюють екологічну діяльність. Важливим є також розуміння, що зазвичай відповідальність буде покладатися на тих осіб, які мали пряму впливовість на рішення, що призвели до порушення екологічних вимог, а не на технічний персонал, який не мав таких повноважень.

Хм, навіть так?!



РАЕУ



Як виглядає типовий  
алгоритм захисту  
екологічних прав у суді?

Типовий алгоритм захисту екологічних прав у суді в Україні включає кілька основних етапів:

1

**Попереднє зібрання доказів і підготовка справи.** Першим кроком є зібрання доказів, які підтверджують порушення екологічних прав. Це можуть бути результати екологічних перевірок, звіти про забруднення, експертні висновки, акти державних органів контролю, фотографії або відео матеріали. Якщо порушення стосується забруднення довкілля або шкоди природним ресурсам, важливо мати підтвердження прямого зв'язку між діями відповідача і екологічними збитками. Також доцільно звертатися до органів екологічного контролю або використовувати супутникові технології для оцінки стану довкілля.

2

**Подання позову до суду.** Якщо зібрані докази свідчать про порушення екологічних прав, наступним кроком є подання позову до суду. Позов може бути поданий як фізичними, так і юридичними особами, а також громадськими організаціями, якщо йдеться про загрози для громадських інтересів або порушення екологічних прав населення. Позов до суду повинен містити чітке визначення порушення, обґрунтування, докази та вказівку на вимоги, що стосуються відшкодування збитків або припинення порушення екологічних прав.



**Розгляд справи в суді по суті та ухвалення рішення.** Після подання позову суд розглядає справу, заслуховує сторони, а також досліджує надані докази. Враховуючи важливість екологічних прав та їх соціальну значущість, суди можуть запросити додаткові висновки експертів. Після розгляду справи суд приймає рішення, яке може включати відшкодування шкоди, зупинення порушення або примусове виконання екологічних стандартів. У разі необхідності можна оскаржити рішення суду в апеляційній чи касаційній інстанціях.

Завдяки новим змінам до законодавства, механізми захисту екологічних прав стають доступнішими, а роль громадських організацій і експертів значно зростає в процесах, пов'язаних з екологічними правами громадян.

# РАЕВ



Які види відповідальності передбачені за екологічні правопорушення (адміністративна, цивільна, кримінальна)?

В Україні за екологічні правопорушення передбачено кілька видів відповідальності, зокрема адміністративну, цивільну та кримінальну. Кожен із цих видів має свої особливості та застосовується залежно від тяжкості правопорушення.



**Адміністративна відповідальність.** Адміністративна відповідальність застосовується за порушення екологічних норм, які не є надто серйозними, але все ж можуть завдати шкоди навколишньому середовищу. Це можуть бути порушення, пов'язані з недотриманням вимог екологічної документації, правил поводження з відходами, викидів забруднювальних речовин в атмосферу або забруднення водних ресурсів. Санкції за адміністративні правопорушення включають штрафи, припинення діяльності або призупинення діяльності підприємств на певний період. Наприклад, відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), порушення екологічних норм може каратися штрафами для фізичних осіб або юридичних осіб.

2

**Цивільна відповідальність.** Цивільна відповідальність застосовується в разі завдання шкоди довкіллю або екологічних збитків, що виникли внаслідок порушення екологічних норм. У таких випадках потерпіла сторона (фізична чи юридична особа, або громада) може звернутися до суду з позовом про відшкодування збитків. Це може бути компенсація за забруднення води, ґрунтів, повітря, а також за інші порушення, що призвели до шкоди здоров'ю, майну або підприємницькій діяльності. Цивільні санкції можуть включати виплату компенсацій, відшкодування витрат на відновлення довкілля або компенсацію за моральну шкоду.

3

**Кримінальна відповідальність.** Кримінальна відповідальність настає за тяжкі екологічні правопорушення, які завдали значної шкоди довкіллю або здоров'ю людей. Згідно з Кримінальним кодексом України, за серйозні порушення, такі як незаконне вирубування лісів, забруднення водних ресурсів, забруднення атмосфери токсичними речовинами, порушення норм природоохоронного законодавства, передбачена кримінальна відповідальність. Покарання може включати штрафи, позбавлення волі або обмеження волі, а також конфіскацію майна. Кримінальні справи можуть порушуватися у разі, якщо екологічне правопорушення мало серйозні наслідки, такі як великі екологічні катастрофи або загроза здоров'ю великої кількості людей.

**РАЕВ**



Як працює механізм заподіяної  
шкоди довкіллю — і хто відповідає?

Механізм заподіяної шкоди довкіллю в Україні базується на принципі екологічної відповідальності, відповідно до якого особа, яка завдала шкоди довкіллю, зобов'язана відшкодувати цю шкоду. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють цей механізм, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Цивільний кодекс України та інші спеціалізовані законодавчі акти. Механізм компенсації шкоди довкіллю включає кілька ключових етапів.



**Визначення шкоди та її причинно-наслідкового зв'язку.** Спочатку необхідно визначити, чи дійсно відбулося порушення екологічних норм, і чи має це порушення безпосередній зв'язок з негативними змінами в довкіллі. Це можуть бути забруднення повітря, води, ґрунтів, руйнування екосистем, знищення флори та фауни, а також інші види екологічних порушень. Для визначення наявності шкоди використовуються результати екологічних досліджень, звіти експертів, державний екологічний моніторинг, а також інші об'єктивні докази.

2

**Визначення відповідальної особи.** Відповідальність за завдану шкоду довіллю несе та особа чи організація, чії дії або бездіяльність призвели до порушення екологічних норм. Це можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які здійснюють діяльність, що має або мала негативний вплив на навколишнє середовище. Наприклад, підприємства, які здійснюють виробничу діяльність з порушенням екологічних стандартів, чи органи місцевого самоврядування, які не виконали обов'язки з охорони довкілля. Якщо шкода була завдана через недбалість або порушення екологічних норм, відповідальність може включати як адміністративні, так і цивільні санкції, а в разі серйозних порушень — кримінальні.

3

**Механізм відшкодування шкоди.** Відшкодування шкоди довіллю передбачає відновлення стану навколишнього середовища, зниження негативного впливу або компенсацію витрат на відновлення. В залежності від ситуації, відповідальна особа може бути зобов'язана виконати природоохоронні заходи, сплатити штрафи або компенсувати витрати на відновлення екосистем. У випадках серйозних екологічних катастроф відшкодування може включати виплату компенсацій потерпілим особам або громадським організаціям, що захищають інтереси постраждалих осіб. Судовий процес може встановити розмір збитків і накладити штрафи, а також визначити обов'язок підприємства чи організації здійснити необхідні природоохоронні заходи.

Важливо, що екологічна відповідальність в Україні є багатоетапним процесом, що включає збирання доказів, оцінку шкоди та визначення особи, яка має компенсувати шкоду. Таким чином, механізм захисту довкілля забезпечує правову відповідальність за порушення екологічних стандартів, і дає можливість ефективно відновлювати порушені екосистеми.

**РАЕВ**



Які прецеденти або рішення судів створили важливу правову практику в екологічній сфері?

В Україні є кілька важливих прецедентів та судових рішень, які суттєво вплинули на розвиток правової практики у сфері екології. Ці рішення не тільки підтвердили принципи екологічного права, а й допомогли уточнити застосування екологічних норм, підвищуючи ефективність захисту довкілля. Ось кілька таких прикладів:

1

**Рішення Верховного Суду щодо забруднення довкілля.** Одним із ключових рішень стало звернення до Верховного Суду у справі про забруднення атмосферного повітря великою промисловою компанією. Суд визнав, що органи державного контролю не виконали своїх обов'язків щодо виявлення та усунення порушень екологічних стандартів. Це рішення підтвердило важливість не тільки порушення стандартів, але й належного контролю та моніторингу з боку державних органів, підкреслюючи, що бездіяльність органів контролю також може призвести до екологічної шкоди.

2

**Рішення щодо відшкодування шкоди від незаконної вирубки лісів.** В Україні були кілька прецедентів, коли суди зобов'язали підприємства, що здійснили незаконну вирубку лісів, компенсувати завдану шкоду. Судді виходили з того, що навіть у випадках, коли збитки були складно оцінити або відновлення лісу потребувало великих витрат, відповідальні особи повинні нести відповідальність за незаконне використання природних ресурсів, зокрема шляхом виплати компенсацій.

3

**Рішення щодо екологічних прав громадян та екологічних організацій.** Важливим прецедентом стало рішення, яке стосувалося прав громадських організацій на оскарження дозволів на будівництво, що могло мати серйозний вплив на навколишнє середовище. Суд вирішив, що громадські організації мають право на захист екологічних інтересів навіть без наявності безпосереднього економічного збитку, підтвердивши, що такі організації можуть виступати в суді на захист навколишнього середовища. Це рішення стало важливим для розвитку права на участь громадськості в екологічному управлінні та прийнятті рішень щодо охорони довкілля.

4

**Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) щодо екологічних прав.** Одним із важливих прецедентів стало рішення ЄСПЛ у справі «Вірчинець проти України», де суд встановив, що забруднення навколишнього середовища може порушувати право на здорове довкілля, гарантоване Європейською конвенцією з прав людини. Це рішення значною мірою вплинуло на правову практику в Україні, підвищивши вимоги до дотримання екологічних стандартів і прав громадян на чисте довкілля.

**РАЕВ**



Як еколог може брати участь у  
судових процесах як експерт чи  
позивач?

# РАЕВ

Еколог може брати участь у судових процесах в Україні як **експерт** або **позивач**, в залежності від ролі, яку він хоче виконати, та обставин справи. Ось як це можливо:



## Участь як експерт

Еколог може бути призначений **експертом** у судовому процесі, якщо справа стосується питань, що вимагають спеціальних знань у галузі екології, природоохоронного законодавства, моніторингу забруднення, оцінки впливу на довкілля тощо. Згідно з законодавством, суд може запросити незалежного експерта, який надасть висновок щодо технічних чи наукових аспектів справи.

- **Роль експерта** полягає в тому, щоб допомогти суду зрозуміти технічні та наукові деталі справи. Еколог може надавати висновки з таких питань, як:
  - рівень забруднення навколишнього середовища,
  - порушення екологічних норм і стандартів,
  - вплив конкретних проектів чи дій на довкілля (наприклад, оцінка впливу на довкілля),
  - шкода, завдана довкіллю через порушення законодавства.
- **Ключові вимоги** для участі як експерт:
  - необхідно мати відповідну кваліфікацію, досвід роботи у екології, сертифікацію в якості експерта,
  - експерт повинен бути незалежним і незацікавленим у результатах справи.



## Участь як позивач

Еколог може виступати як **позивач**, якщо він хоче захистити екологічні інтереси, наприклад, у випадках, коли забруднення довкілля або порушення екологічних стандартів завдають шкоди довкіллю, здоров'ю громадян або порушують екологічні права громадськості.

- **Громадські організації**, що займаються захистом навколишнього середовища, часто виступають позивачами в справах про порушення екологічних прав, забруднення води чи повітря, порушення законодавства про природоохоронну діяльність.
- Еколог може виступати як представник такої організації, або навіть самотійно, якщо має відповідні повноваження і особисту зацікавленість у справі. Зокрема, він може ініціювати позов за порушення екологічних стандартів, за забруднення навколишнього середовища або за бездіяльність органів влади щодо виконання екологічних норм.
- **Важливі моменти для позову:**
  - Еколог або організація мають право звернутися до суду, якщо є порушення законодавства, яке безпосередньо впливає на стан довкілля.
  - Це може бути також груповий позов за захист екологічних прав, коли інтереси громадськості чи групи осіб постраждали від екологічного правопорушення.

## Особливості участі в якості експерта чи позивача

- **Документування та збори доказів:** Участь у судовому процесі потребує ретельної підготовки, включаючи збір доказів, висновків, результатів моніторингів чи досліджень.
- **Підготовка висновків для суду:** Якщо еколог бере участь як експерт, важливо мати обґрунтовані, чіткі та технічно правильні висновки, засновані на наукових методах та даних.
- **Інтереси екологічної безпеки:** Як позивач, еколог має змогу захищати не тільки інтереси конкретної особи, але й інтереси суспільства та екологічної безпеки на загальному рівні.

Участь еколога в судовому процесі є важливим інструментом у забезпеченні екологічної справедливості та розвитку правової практики в цій сфері.

**РАЕВ**



Як фіксувати і документувати  
екологічну шкоду для судового  
використання?

Для фіксації та документування екологічної шкоди для судового використання потрібно:



**Збір доказів:** Зробити фотографії та відео забруднених територій, а також зібрати результати моніторингу забруднення (води, повітря, ґрунтів) від лабораторій або автоматичних станцій.



**Оцінка шкоди:** Потрібно залучити експертів для оцінки впливу забруднення на довкілля, здоров'я людей та економічні збитки. Це може включати розрахунки відновлення довкілля або економічних втрат.



**Документація:** Офіційні акти контролюючих органів, висновки експертів, ліцензії, дозволи, акти порушень і свідчення повинні бути оформлені в структуровану документацію, яку подають до суду як доказ шкоди та відповідальності порушника.

Ці кроки допомагають створити чітку доказову базу для судового процесу.

**РАЕВ**



Які типові помилки роблять екологи, готуючи звернення до суду?

# РАЕВ

Типові помилки, які можуть виникати у екологів при підготовці звернень до суду, включають:

**✗ Недостатня документація та докази:** Одна з найбільших помилок — це недоліки у зборі доказів. Часто не фіксується достатньо доказів про завдану шкоду (фотографії, відео, результати моніторингу), що може зменшити вагу позову. Також можуть бути пропущені важливі документи, як-от акти державних органів або результати експертних оцінок.

**✗ Невірно оформлені документи:** Екологи можуть не правильно оформити звіт чи експертний висновок, що ускладнює подальшу роботу суду. Недостатньо чітка структура або відсутність необхідних деталей може призвести до того, що суд відхилить докази як недостатні або неповні.

**✗ Ігнорування юридичних аспектів:** Екологи часто зосереджуються лише на технічних аспектах справи (забруднення довкілля, вплив на екосистеми), але забувають врахувати юридичні норми та вимоги до процесуальних документів. Це може привести до помилок у формулюванні позову або порушення строків для подачі звернень.

Задля ефективного звернення до суду важливо ретельно підготувати документи, збирати достатньо доказів і консультуватися з юристами для коректного оформлення позову.

# РАЕВ



Чи можна через суд вимагати відновлення довкілля (наприклад, очистку річки)?

# РАЄW

Так, через суд можна вимагати відновлення довкілля, зокрема, очистки річки або інших природних об'єктів, якщо вони були забруднені внаслідок порушення екологічних норм. Відповідно до українського законодавства, громадяни та організації мають право звертатися до суду для захисту екологічних прав, у тому числі для вимоги відновлення стану довкілля.

## Основні моменти:



**Звернення до суду:** Можна подати позов до суду, якщо є факт забруднення річки або іншого водного об'єкта через порушення екологічних стандартів (наприклад, незаконне скидання відходів, хімічних речовин тощо).



**Відновлення довкілля:** Суд може прийняти рішення щодо необхідності вжиття заходів з відновлення довкілля, таких як очищення води, усунення забруднюючих речовин, або примусове виконання природоохоронних заходів.



**Виконавча дія:** Якщо суд виносить рішення на користь позивача, то він може зобов'язати порушника виконати конкретні заходи, зокрема очистити річку або відновити екологічний стан. Також можливе відшкодування витрат на відновлення довкілля.

Таким чином, суд може стягнути на користь позивача не тільки відшкодування шкоди, але й змусити відповідача вжити необхідні заходи для відновлення довкілля.

**РАЕУ**



**ДОБІРКА до теми —**  
Екологічне право та судова  
практика в Україні



## Статті та звіти

- **Офіційні документи ЄС (англійською):**
  - [European Green Deal – Єврокомісія](#)
  - [CSRD – Corporate Sustainability Reporting Directive](#)
  - [EU Taxonomy Regulation \(2020/852\)](#)
- **Українські аналітичні матеріали:**
  - **ЦСД** – Центр сталого розвитку: аналітика про адаптацію України до Європейського зеленого курсу
  - [csd.org.ua](https://csd.org.ua)
  - **DiXi Group** – огляди екологічної політики ЄС та наслідків для України
  - [dixigroup.org](https://dixigroup.org)
  - **BRDO (Офіс ефективного регулювання)**: звіти про адаптацію українського бізнесу до стандартів ЄС
  - [brdo.com.ua](https://brdo.com.ua)
- **Корисні блоги / медіа**
  - **EcoPolitic** – українські новини про екологічну політику та законодавство
  - [ecopolitic.com.ua](https://ecopolitic.com.ua)
  - **Євроінтеграційний портал України** – практичні огляди змін у законодавстві
  - [eu-ua.org](https://eu-ua.org)



## Відео та лекції

- **YouTube-канали:**

- **EU NEIGHBOURS east** – короткі відео про впровадження Green Deal в Україні.
- **DiXi Group YouTube** – експертні коментарі про зміни в екологічній політиці.
- **INSCIENCE** – науково-популярні відео про зміни клімату й сталий розвиток.

- **Вебінари / записи конференцій:**

- «Європейський зелений курс: ризики та можливості для українського бізнесу» (організували: Мінекономіки, Офіс реформ, GIZ).
- «ESG-звітність і український бізнес» – вебінари від ICU, Dragon Capital, Baker Tilly.



## Аналітичні платформи і бази знань

- **European Environment Agency**  
[eea.europa.eu](https://eea.europa.eu)
- **Platform for Sustainable Finance (EU)**  
[ec.europa.eu/info/business-economy-euro](https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro)
- **OECD – Environmental Performance Reviews (Україна, 2023)**  
[oecd.org](https://oecd.org)



## Фільми та документальні проєкти

- **Before the Flood (2016)** – про наслідки зміни клімату й роль політики.
- **Our Planet (Netflix)** – масштабна документалка про біорізноманіття та екосистеми.
- **A Life on Our Planet (David Attenborough, 2020)** – роздуми про вплив людини на природу.
- **2040 (2019)** – візія сталого майбутнього та зелених технологій.

**РАЕВ**



**ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ до теми —**  
Екологічне право та судова  
практика в Україні

# РАЕW

**Екологічні стандарти** – правила й нормативи, що регулюють вплив діяльності на довкілля.

**Регламент** – обов'язковий до виконання акт ЄС, що діє безпосередньо у всіх країнах ЄС.

**Принцип «забруднювач платить»** – концепція, згідно з якою відповідальність за шкоду довкіллю несе особа, яка її спричинила.

**Циркулярна економіка** – економічна модель, що передбачає повторне використання ресурсів, мінімізацію відходів і сталий розвиток.

**Моніторинг стану навколишнього природного середовища** – постійне спостереження за змінами у довкіллі.

**Екологічна інформація** – дані про стан довкілля, джерела забруднення, заходи захисту тощо.

**Природоохоронне законодавство** – сукупність нормативно-правових актів, що регулюють охорону довкілля.

# РАЕW



**Екологічна свідомість** – усвідомлення людиною важливості охорони природи та відповідальності за свої дії щодо довкілля.



**Програма дій з довкілля** – стратегічний документ ЄС, що визначає екологічні цілі, напрями та завдання на певний період.



**Директива** – обов'язковий для держав-членів нормативний акт ЄС, який встановлює цілі, але залишає свободу у виборі засобів досягнення.



**Законодавство ЄС** – сукупність правових норм, що регулюють відносини у межах Європейського Союзу, у тому числі в екологічній сфері.



**Економічне стимулювання** – надання пільг, компенсацій, дотацій чи кредитів з метою заохочення екологічно відповідальної діяльності.



**Надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру** – небезпечні події природного або антропогенного походження, що створюють загрозу для життя, здоров'я людей або довкілля.

**РАЕВ**



**Дякую за увагу!**